

3/10 Artikkeli

Kaarina Kailo

Lahja- ja vaihtotalouden sukupuolittuneet paradigmat. Ekososiaalisesti kestävä tulevaisuuden visioista ja edellytyksistä

Kirjoituksen tavoitteena on kuvata kaksi mahdollista tulevaisuuskuvaa uusliberalistisen vaihtotalouden ja sen taustalla vaikuttavan lahjatalouden taisteluna ihmisten mielistä ja yhteiskunnan ydinarvoista. Näissä heuristisesti vastakkain asetelluissa talous- ja tasa-arvoparadigmoissa heijastuu erilaisia näkemyksiä ekososiaalisesti kestävästä tulevaisuudesta ja laaja-alaisesti ymmärretyn yhdenvertaisuuden edellytyksistä. Aloitan vaihtotalouden ja lahjan sosiologian esittelyllä, kuvaan sitten feministiteorian kontribuutiota lahjatalousteoriaan ja kommentoin lopulta vaihtotalouden implisiittistä uusliberalismissa heijastuvaa sukupuolijärjestelmää. Lopuksi pohdin lahjatalouden uusia tuulia ja sen mahdollisuuksia edesauttaa toisenlaisen, ekososiaalisesti kestävämmän ja tasa-arvoisemman tulevaisuuden rakentamista.

Avainsanat: lahja- ja vaihtotalous, tulevaisuuden sukupuoli- ja tasa-arvojärjestelmät, ekososiaalisen kestävä tulevaisuuden mahdollisuudet, sukupuoli, hoiva ja talous

Johdanto

Tämän kirjoituksen lähtökohtana on näkemys, että ekososiaalisesti kestävä tasa-arvon uhat ja mahdollisuudet määrittävät pitkälti sen pohjalta, millaiset vapaudet, arvot ja sukupuolten väliset suhteet tulevat hallitseviksi globalisoituvassa maailmassa. Kirjoituksen pääkäsitteet, lahja- ja vaihtotalouden (talous)paradigmat ovat kehittyneet erilaisissa historiallisissa ja etnokulttuurisissa olosuhteissa, jotka heijastavat myös aikansa luontosuhdetta sekä sukupuolten välistä työnjakoa. Paikallinen, pienimuotoinen vaihtotalous on vähitellen muovautunut oravannahkavaluutasta globaaliksi rahataloudeksi, ja lopulta finanssikeinottelun reaalityaloudesta erkaantuneeksi johdannaiskauppa-bisnekseksi (Seppänen, 2009). vallitsevassa taloustieteessä ei ole kuitenkaan juuri tutkittu ja pohdittu erilaisten toimeentulo-järjestelmien sukupuolittunutta luonnetta tai luontosuhdetta. Hallitsevaksi talousmalliksi kehittynyt vaihtotalous ja rahataloudeksi vaihtoehtoinen lahjatalous edellisen ylijäämänä tai jäänteinä ovatkin erilaisia todellisuuden, luonnon, kulttuurin ja ihmissuhteiden kehystämisen ja ymmärtämisen paradigmoja. Ne ovat myös sukupuolittuneita, talouselämän raamit ylittäviä arvokehikkoja, jotka eivät kuitenkaan rajoitu tai tyhjenny sukupuoleen.

Huomioin pohdinnassani ns. hyvät ja pahat vapaudet (Polanyi, 2009 [1944]), koska tulevaisuutta rakennetaan tällä hetkellä vetoamalla tietoyhteiskunnan ja innovaatiotalouden uusiin, valinnanvapauden- ja yrittämisen vapauksiin. Tulevaisuus ei vain tapahdu, vaan sitä tuotetaan diskursiivisesti, Suomessa mm. toistolla huoltosuhdekriisin edustamasta uhasta julkisen talouden kestävyydelle. Voisimme kuitenkin kilpailuttaa myös tulevaisuuden, ulkoistamalla hallitseviin ”tahtotiloihin” piiloutuvat sukupuolistavat arvohierarkiat, ja painottamalla toimenpiteitä, joilla (d)emokratian utopiat Futura3_2010.indd 48 27.9.2010 23:50:34 49

3/10 vahvistuisivat yksisilmäisen yhtiövallan dystopian sijaan.

Näkemykset eroavat siitä, minkälainen talouden logiikka tai rationalismi johtaa kansalaisten ja luonnon kannalta parhaaseen lopputulokseen.¹ Vaihto- ja lahjatalouden suhde tasa-arvoon eroaa monin tavoin, joten tulevaisuutta ohjaavina inhimillisen elämän tausta-ideologioina ne tuottavat erilaisia vapauksia ja vastuuta. Peilaan tulevaisuuden sukupuolijärjestelmää tässä kirjoituksessa toisaalta amerikkalaisen Genevieve Vaughanin lahjatalous-teorioitten, lahjan sosiologisten ja antropologisten tutkimusten ja toisaalta uusliberalistisen vaihtotalouden näkökulmiin.

Vaihto ja lahjatalouseetoksen eroista ja erilaisesta logiikasta

Vaikka kapitalismin eri tavoin paikantuneita muotoja ei voida yksinkertaistaa vaihtaloudeksi menettämättä monitasoisia vivahteita, tässä kirjoituksessa viitataan vaihtaloudella pääasiallisesti miesnäkökulmasta kehitettyyn hegemoniseen taloustieteeseen, jossa uusliberalismi tai uskonservatismi edustavat sen nykyistä ääripäätä. Kuvaan tällaista vaihtaloutta tulevaisuuden sukupuolijärjestelmän uhkakuvana ja sellaisen herruusjärjestelmän huipentumana, miksi se on kehittynyt siirryttäessä keynesiläisestä hyvinvointiteoriasta ja liberalismista kohti nykyaikaista tehokkuuden, tuottavuuden, talouskasvun ja kilpailukykyyn lyhytjänteistä piiskataloutta (Harvey, 2008; Kari, Kattelus & Saari, 2008; Patomäki, 2007; Siltala, 2007).

Lahjatalous on sanana ja nykykäsitteenä monikehäinen ja vaikeasti käännettävissä (engl. ”gift economy”). Internetissä se yhdistetään usein markkinatalouspohjaisiin ilmaistuotteisiin, joita jaetaan erilaisten tuotteiden tai palvelujen kylkiäisinä (Bauwens, 2006, tutkijaparvi, 2010). Alun perin lahjatalous vakiintui sosiologiassa viittaamaan Marcel Maussin ([1925], 1999) tutkimiin alkuperäiskansojen lahjanvaihtorituaaleihin. Niiden henki on vastakkainen kylkiäislahjojen taustalla vaikuttaville motiiveille, joilla asiakasta manipuloidaan lahjanantajan edun pikemminkin kuin sen kohteen näkökulmasta. Sanan markkinatalous-assosiaatioiden välttämiseksi olen kääntänyt lahjatalouden myös huolenpito-, hoiva- tai lahjatalouseetokseksi (Kailo, 2004b), vaikka tähän monitahoiseen käsitteeseen liittyy myös vuorovaihdon, unilateraalisen antamisen ja institutionaalisen sosiaalityön ilmiöitä.

Lahjatalous on yhä tänään monien alkuperäiskansojen maailmankuvallinen kehys, sosiaalisten järjestelyjen ja arvojen kokonaisuus modernisaation mukaan tuomista muutoksista huolimatta.² Sillä on erilaisia paikantuneita ilmenemismuotoja, mutta yhteistä on hallitsevan maailmankuvan kytkeytyminen alkuperäiskansojen spirituaalisiin tieteen ja jopa talouden kategorioihin sekä luontosuhteeseen liittyviin velvollisuuksiin (Caffyn, 1992; Colorado, 1998; Deloria, 1999; Kuokkanen, 2007; Trask 2007, 294). Siinä missä englanninkielisen ”economy”-sanon muinaiskreikan etymologia (oikos) johtaa takaisin naisehtoiseen kotitalous-määritelmään, nykymaailmassa talous ymmärretään nimenomaan naisten hoivataloudesta erilliseksi julkisen, miestapaisten talouden sfäärin kehukseksi.

Lahjan sosiologiassa mm. Tyynenmeren kansojen ja Pohjois-Amerikan intiaanien lahjatalous on yhdistetty ”primitiiviseen” tai arkaaiseen kaupankäyntiin (Sahlins, 1972; Siikala, 2006). Monet alkuperäiskansat suhtautuvat yhä tänään yksityisomaisuuteen ja yhteismaihin kollektivistisillä tavoilla, joita ei voida kuitenkaan redusoida kommunismiin tai länsimaisiin omistusoikeudellisiin lakeihin (Mann, 2000). Lisäksi matrilineaalisissa yhteiskunnissa heikoimpien, klaanin isoäitien veto-oikeus ja ”viimeinen sana”

Futura3_2010.indd 49 27.9.2010 23:50:34 3/10 50 on taannut suhteellisen nais- ja yhteiskuntarauhan sekä yhteisvarantojen

tasa-arvoisen käytön (Mann, 2000). Esim. Kanadan Anishnabe-intiaanien lahjataloudessa miehet samaistuvat ”äitimäa”- tai ”äitiharhu”-metaforiin osana klaaninpuolustajan soturi-identiteettiään (Wacoquaakmik, 2008). Antaminen ja tulevien sukupolvien oikeudet puhtaaseen luontoon, viljelykelpoiseen maahan ja energiavaroihin ovat edelleen lukuisten alkuperäiskansojen hallitseva eetos, vaikka tämä selkeästi todennettu fakta pyritään kiistämään leimaamalla se pelkäsi romantisoinniksi (Mann, 2000).

Lahjataloudessa eläviltä Kanadan länsi-rannikon intiaaneilta kiellettiin 1800-luvulla vuosittainen uudelleenjakotalous, ”potlatch” (Bracken, 1997; LaDuke, 1997), jolla henkilökohtaista omaisuutta ja yhteisvarantoja jaettiin vuosirituaalissa yhteisön lujittamisen hengessä. Kehittyvä kapitalismi näki tämän tuhlausena ja toisaalta uhkana yksityisten omistusoikeuksien lujittamisen päämäärille. Jos tämä jakamisrituaali ja tapakulttuuri ovat joissain yhteisöissä historian eri vaiheissa muuttuneet hengeltään enemmän vaihdoksi, egosentrisiksi kilpailuksi vallasta ja kunniaista, se ei intiaanitutkijoiden mukaan ole kuitenkaan sen tyypillinen, alkuperäisempi ilmentymä³. Heidän viimeaikaisen kritiikkinsä ydin on ollut näkemys, että länsimaiset tutkijat ovat projisoineet tutkimiinsa kulttuureihin oman universaaliksi mieltämänsä kilpailumentaliteetin, joskin Marcel Maussin kuvaamaa päällikköjen keskeistä lahjanantovelkaa on toki myös tavattu (Kuokkanen 2007, 16; Siikala, 2006). Pierre Bourdieu eritoten on ärsyttänyt teesillään, että lahjan antaminen on symbolista väkivaltaa, antamiseksi naamioitua vallankäyttöä, ja dominoinnin taloudellisin muoto (Kuokkanen, 2007, 26).

Markkinataloudelle vaihtoehtoisessa lahjataloudessa on ollut olennaista kulttuuristen rituaalien kautta tapahtunut ekologisten ja sosiaalisten arvokokonaisuuksien ja eetoksen ylläpito. Siinä on tänäänkin kyse ihmisiä toisiinsa sitovasta punoksesta, henkisten siteiden verkostosta, joka ei perustu välittömään hyötyyn tähtäävälle rahan ja laskelmoinnin hallitsemalle logiikalle (vrt. Pyyhtinen, 2005, 133). Monet eurosentriset lahjataloustutkijat ovat toisaalta myös myöntäneet, että lahjan ja huolenpidon kierrättämiseen perustuvilla yhteiskunnilla on esimerkillisiä arvoja ja sosiaalisia käytäntöjä (Hyde, 1983). Ihmisen ja koko elollisen luonnon ja eläinkunnan välistä keskinäisriippuvaisuutta on ilmaistu palauttamalla mm. riistaeläinten luut takaisin luonnon kiertokulkuun, ja järjestämällä tämän sosio-kosmisen siteen nimissä luonnonantimien kiitosjuhlia (Kailo, 2009). Lewis Hyde kartoittaa hienovaraisesti lahjan henkeä (hau) ja puhuu lahjan lisääntymisestä luonnollisena faktana (kun lahjat ovat elollisia), spirituaalisena faktana lahjojen toimiessa sellaisen hengen luojana, joka jää elämään jopa lahjan yksittäisen ruumiillistumisen ja käytön jälkeen

sosiaalisena faktana (kun lahja luo yhteisöllisyyttä) (Kailo, 2009, 23). Lahjan logiikassa tämä ”henki” inspiroi lahjojen eteenpäin soljuvaa liikettä, ja antaminen ruokkii antamisen hyvää kehää ja ”ikiliikkuvaa paluuta”. Tästä yhteyden voimistumisesta on aikojen kuluessa kehittynyt toisenlainen ”paluun” ja ”intressien” versio: korko (engl. return, interest).⁴

Maussin mukaan lahjojen vaihto oli uskonnollinen, poliittinen, sosiaalinen ja taloudellinen tapahtuma, jossa nämä eri alueet eivät olleet funktionaalisesti eriytyneet kuten modernissa länsimaisessa yhteiskunnassa. Viranomaisille, jotka kielsivät intiaanien potlatchin ja muut lahjatalouden muodot, taloutta oli vain kapitalismi ja sellainen markkinatalous, jonka keskeisenä ominaisuutena on sen Futura3_2010.indd 50 27.9.2010 23:50:35 3/10 51 itsenäisyys ja riippumattomuus sosiaalisista suhteista. Velvoittavan vastavuoroisuuden assosiaatiot, ajatus henkisestä velkaantumisesta lahjan antajalle johti riippumattomuuden ihannoimiseen. Tulosta ja voittoja on helpompi takoa yhteisöllisten siteiden katkettua. Monet yritysjohtajat toistavatkin, että ”yritystalouden” ainoa velvollisuus on tuottaa voittoa osakkeenomistajille. Juuri tämä tekee vaihtoon perustuvasta talousideologiasta länsimaissa hierarkkisia valtasuhteita tuottavan talousmallin, jonka logiikassa on samoja painotuksia kuin poikien sosialisointia korostuneilla juonteilla: kilpailu, tunteiden hallinta oman menestyksen helpottamiseksi, omaisuuden ja rahanvallan kartuttaminen (vrt. Jokinen, 2000).

”Talous” ei juuri esiinny erillisenä terminä alkuperäiskansojen kokonaisvaltaisissa yhteiskuntamalleissa, joissa se on osa ekososiaalisten suhteiden verkostoa ja toimeentulon keinovalikoimaa. Irokeesien Gantowisas-naiset (Mann, 2000) esimerkiksi edistivät juuri luonnon monimuotoisuutta, yksilöllistä, kulttuurista, biologista erilaisuutta ja vahvistivat luonnon kesto- ja kantokykyä erilaisten maankäyttöön ja poliittiseen päätöksentekoon liittyvien käytäntöjen avulla. Viljelymaiden käytössä sovellettiin vuorotteluperiaatetta ja kesannoksi jättämistä luonnon palautumiskyvyn takaamiseksi. Lahjataloudessa ei myöskään uhrattu tai uhrata yksilön oikeuksia, vaikka yhteisöllisyys onkin suuremmassa arvossa kuin individualismia painottavassa vaihtotaloudessa (Guédon, 2008). Esimerkiksi irokeesien Longhouse, matriarkaalisten klaanitalojen asumisjärjestelyt ja laajennettu perhemalli ovat vaikuttaneet Henry Lewis Morganin kautta Marxiin ja Engelsiin (Mann, 2000, 200-202). Niiden ilmeinen kollektiivinen hyvinvointi, tasapaino, vapaudet ja jäsenten tasavertaisuus vaikuttivat länsimaisiin tutkijoihin lähtemättömästi. Nämä isoäitikklaanit eivät ole kuitenkaan verrattavissa kommunismiin tai sosialismiin niiden vahvasti ei-patriarkaalisten, vallan keskittämistä vastustavien ja seksuaalisen vapauden juonteiden vuoksi.

Seksuaalisuus ja sukupuoli eivät tuota hierarkkisia rakenteita, koska heteronormatiivinen ydinperhe ei toimi niissä (kuten länsimaissa) miesvaltaisen julkisen elämän itsestään selvänä (mutta vähän arvostettuna) tukipilarina. Alkuperäiskansojen seksuaalisuus on erilaisissa paikantuneissa muodoissaan kaukana pakollisesta heteroseksuaalisuudesta ja sen ilmenemismuotoja ovat mm. ”kolmas sukupuoli” sekä kaksisieluiset (two-spirited) biseksuaaliset ihmiset, jotka ovat usein toimineet parantajina ja/tai kulttuurisina johtajina. Esimerkiksi Grönlannin inuiittien sukupuolijärjestelmä (jossa ihmis-eläinsuhteet ovat myös keskeisiä) haastaa länsimaalaisen vastineensa dualistiset ja hierarkkiset asetelmat niiden perusjuuria myöten (Midnight Sun, 1988; Ruym, 2008).

Kuten Paula Gunn Allen (1986, 222) on todennut, intiaanimiehiä ei kasvateta kiistämään riippuvaisuuttaan äideistään ja luonnosta—päinvastoin, koko yhteiskunta tunnustaa monikehäisen keskinäisriippuvaisuutensa. Länsimainen yksilöllisen autonomian ihanne on täysin vieras. Vaihto- ja lahjatalouden historiallisessa eriytyemisessä onkin varsinkin länsimaissa tapahtunut ydinperheen ja kapitalismin myötä ”hoivan”, ”talouden” ja vapauksien uusjako. Leena Eräsaari kuvaa lapsellisuutta ja riippuvuutta keskeisinä uusliberaalien kauhukuvina (2010): ”Holhoavan hyvinvointivaltion vastapainoksi nostetaan tunteisiin vetoavalla tavalla yksilön vapaus ... Uusliberalistiset ideologiat ja niiden pohjalta luodut uudet auttamisen muodot lähtevät siitä, että vastikkeeton vaihto synnyttää riippuvuuksia, jotka jättävät asiakkaan

Futura3_2010.indd 51 27.9.2010 23:50:35 3/10 52 lapaksi [oma kursivointi]. Thatcher käytti ilmausta ”nanny state”

riippuvuutta aiheuttavasta kehästä, jossa hoivaaja ei päästä irti lapsesta. Miehin riippumattomuus ja ”äidin rintojen ja sylin kauhu” on se yhteiskunnallinen konteksti, johon hyvinvointivaltion lakkauttajat vetoavat” (Eräsaari, 2010). Lahjatalouden ja siteistä vapaaseen vaihtoon perustuvan yhteiskunta- ja talousmallin sukupuolittuneet piirteet paljastuvat näin paradoksaalisesti vahvan naisjohtajan maskuloituneessa (Vaughan, 1997) keskinäisriippuvaisuuden kiistämisessä. Margaret Thatcher tuli kuuluisaksi nimenomaan ihmisten

yhteisöllisen luonteen ja sosiaalisen olemassaolon kieltämisestä: ” Ei ole olemassa mitään yhteiskuntaa, on vain yksilöitä ja heidän perheitään” (Eräsaari, 2010). Uusliberalistien talousmallissa julkiset (maksuttomat) palvelut edustavat vapauden ja täysi-ikäisyyden vastakohtaa, häpeällistä riippuvuutta. Kansalaiset maksavat nykyjärjestelmässämme veroja osana yhteiskunnallisen vaihdon järjestelmää, jossa palvelujen tulisi kuitenkin olla vastavuoroinen ”lahja.” Yhdyn Eräsaaren tulkintaan, että uusliberalistisen vaihtotalouden arvokehikossa julkisia palveluita suunnitellaan ikään kuin palveluiden kohderyhmänä olisivat ”äidin sylin kauhua” pelkäävät, omaa yksilöllisyyttään ja riippumattomuuttaan korostavat miehet.

Naisnäkökulma lahjatalouteen

Amerikkalainen Genevieve Vaughan on kehittänyt feministisen marxilaisen taloustieteen, semiotiikan, lingvistiikan ja naistutkimusteorian pohjalta uuden näkökulman vaihto- ja lahjatalouden eroihin ja sukupuolittuneisiin piirteisiin. Hänen mukaansa vaihdon ja antamisen logiikat muodostavat kaksi kilpailevaa, toinen toistaan täydentävää ajattelutapaa. Äärimuodossaan miestapaisempi vaihto sisällyttää kuitenkin antamisen itseensä, kilpailee sen kanssa ja hyödyntää sitä omassa toiminnassaan loismaisesti. Naistapaisena antaminen uhraa itseään vaihdolle ja tuottaa vaihdolle sen arvon: antaminen (kuten nainen) siis pitää itseään arvottomana vaihtoon nähden, vaikka se itse asiassa onkin juuri vaihdon lisäarvo (Vaughan 1997; Kailo 2004). Tähän perustuu psykologisella tasolla naisten ja naisalojen riiston jatkuminen sekä hyväksyntä jopa naisten itsensä taholta.

Vaughanin mukaan vaihdosta on tullut myös hallitseva hologramminomainen maailman ja todellisuuden jäsentämisen tapa (”metaform”), joka heijastuu joka tasolla (”vaihdamme” pikemminkin kuin ”annamme” ajatuksia) (Vaughan 1997). Vaihtotalous perustaa lisääntyvästi voimansa juuri haltuunottamalleen ”lahjataloudelle,” kohdellen sitä riistämäänsä ”vaihdon” lisäarvona tai karsittavana rönsynä työelämässä (Vaughan 1997; Kailo 2007, 190-199). Vaughan painottaa, etteivät huolenpidon logiikkaan ja arvoihin samaistuvat naiset (tai miehet) kuitenkaan pysty harrastamaan lahjataloutta omaehtoisesti kapitalistisen vaihtotalouden tietoisesti luoman ja näin keinotekoisena niukkuuden kontekstissa. Kysynnän luomisen ”pakko” on syy, miksi kapitalismi tuhoaa yhteisöä koossapitävän solidaarisuuden ja siteet. Kun julkisiin palveluihin esimerkiksi luodaan niukkuutta säästöillä ja palvelujen heikennyksillä, lahjataloudesta tulee vaihtoehdotonta ”naistyötä,” jonka henki samalla tuhotaan ”rönsynä”. ”Lahjaa” yritetään näin muovata väkisin vastikkeelliseksi alan työntekijöiden ammattietiikan vastaisesti (Eräsaari 2006; Helne & Laatu 2009). Lahjan hengessä tehty työ on alistettu yhä vahvemmin vaihtotalouden laskelmoivalle logiikalle, siteistä irrotetulle rahataloudelle.

Heijastaen Maussin kuvaamaa lahjan ketjunomaista kiertoa, Vaughanin feministisessä lahjatalouden tulkinnassa, ”a

Futura3_2010.indd 52 27.9.2010 23:50:36 3/10 53

antaa b:lle ja b vuorostaan c:lle ilman vastavuoroisuuden odotusta” (1997). Lastaan kantava äiti ei sano vauvalle: ”kanna sinä vuorostasi minua”. Mutta sisäistäessään unilateraalisen hoivan, välittämisen ja läsnäolon hengen, lapsen siirtyä halu vuorostaan kantaa omia lapsiaan. Lapset, sairaat ja vanhukset eivät voi antaa takaisin ”samalla mitalla”, eikä sitä odotetakaan. Lahjatalouden ydin on Vaughanille tarpeisiin vastaaminen (1997). Sitä on kuitenkin leimattu naisten hoivatyön ja ”jalojen villien” primitiivitalouden romantisoimiseksi milloin naisia ei itseään ole nähty johtavien miesten välisen vaihdon valuuttana: näkemystä ylläpidetään yhä tänään teorioissa, joiden väite on, ettei ”pyyteetöntä lahjaa ole” (Douglas, 1999; Godbout, 1998). Tässä poikkitieteellisessä, taloussosiologisessa, uskontotieteen ja kulttuurin tutkimukseen liittyvässä teoriassa pidetään itsestäänselvänä, että kaiken ihmillisen toiminnan taustamotiivina on lopultakin oman edun tavoittelu, olipa kyse antamisesta, jonka palkkiona/vaihtotavarana on hyvä omatunto, tai kilpailusta siitä kuka on anteliain.

Hallitsevien antropologisten lahjatalousteorioiden näkemys, joka heijastuu myös markkinataloudessa, kuittaa toinen toisistaan suuresti poikkeavat antamisen motiivit yhden ja saman kilpailu-ilmion variaatioiksi. Näin itsekäs ja muita riistävä antaminen asetetaan samalle viivalle yhteishyvän kiertoa edistävän ”vastikkeettoman” antamisen kanssa. Olisi jo maalaisjärjen vastaista väittää, että äidinhoivakin

olisi aina luonteeltaan laskelmoivaa. Vaughan (1997) muistuttaakin, että yleisen sanonnan vastaisesti ”ilmaisia lounaita kyllä on”—lahjatalouden logiikka!

Vaughanin perustama Feministit lahjatalouden puolesta- niminen kansainvälinen tutkijaverkosto (www.gift-economy.com), johon olen kuulunut sen perustamisesta lähtien (2001), on edistänyt sukupuolisensitiivisen lahjatalouden tuntemusta ja tutkimusta. Naisnäkökulmasta, ja alkuperäiskansojen oman tulkintarepertuaarin kautta nähtynä lahjan sosiologia ja muut teoriat vaativat radikaalia sukupuoli- ja etnosensitiivistä päivitystä. Esimerkiksi Jacques Godbout (1998) ylevöittää miespapat lahjanantajien tyypiesimerkiksi suomatta arvoa hoivaetokselle omanlaisena rationaliteettina. Syy lienee patriarkaalinen näkemys, että kodin yksityisyydessä tapahtuva antaminen on vain naisen luonnollinen kansalaistehtävä.

Paola Melchiori (2007, 318) kuvaa Vaughanin lahja-käsitteen epistemologiseksi työkaluksi uuden paradigman perinteisimmässä merkityksessä: on kyse käsitteestä, joka tarjoaa normatiiviseen ajattelutapaamme uusia ulottuvuuksia tuoden ne samalla ”hyväksyttävyyden” piiriin, avaten näin uusia mentaalisia portteja, ja antaen uusia sykäkyksiä jollekin, mitä voimme vain vaivoin kuvitella.

Kun puhutaan uuden paradigman syntymisestä, sillä tarkoitetaan, että vakiintuneiden ”näkemisen” ja maailmankatsomusten sijaan voimmekin havainnoida muiden kuin näköaistin metaforan kautta uudella tavalla. Näin voimme esittää uusia kysymyksiä, ja kuvitella tavanomaisista poikkeavia vastauksia. Vaughan (1997, 2006, 2007) näkee logiikassa, jolla miehisyttä tuotetaan ja muovataan ”diskursiivisesti” varsinkin länsimaissa heijastuksia ottamisen ja voitontavoittelun pikemminkin kuin antamisen ja jakamisen orientaatiosta.

On tärkeätä painottaa, ettei Vaughan kuitenkaan viittaa biologiseen äitiin ja vaistoihin puhuessaan äidinhoivan logiikasta (logic of mothering, 1997). Äidinhoiva on hänelle metafora ja prosessi, ei suinkaan biologiaa tai essentialismia (1997). Äidin laskelmoimaton asenne lapsen tarpeita kohtaan on siis lahjan antamisen paradigma. Futura3_2010.indd 53 27.9.2010 23:50:36 3/10 54maattinen prototyyppi. Tässä hengessä tapahtuvaa antamista hän löytää niin kielestä kuin naisten talousmalleista ja mistä tahansa inhimillisestä toiminnasta vaihtoa lukuunottamatta. Hän painottaa, ettei lahjan antamisella, tarpeisiin vastaamisen henkenä, ole sukupuolta. Monissa kulttuureissa onkin hoivaavia miehiä (Societies of Peace, 2007). Mutta koska lapset kasvatetaan ja nimetään kielen tasolla länsimaisissa kulttuureissa eri tavoin, lahjatalous on tytöille helpompaa ja ominaisempaa. Pojat kasvatetaan tyttöjä enemmän samaistumaan isien maailmaan, pois leimallisesti äidillisen antamisen arvokehikosta, vaihdon ja yksilönoikeuksien maailmaan. Kärjistäen, tytöt ”antavat”, pojat ”saavat” ja odottavat saavansa. Vaughanin mukaan hallitseva vaihtoon perustuva talousmalli, kapitalistinen markkinatalous, onkin syntynyt maskuloituneen (”masculation”, 1997) ihmisyyden pohjalta, johon myös naiset samaistuvat lisääntyvästi. Kuten lahjatalous-verkoston tutkijat ovat osoittaneet lahjatalous on joutunut uusliberalistisen vaihto- ja markkinatalouden puristukseen, eikä se povaa hyvää sen paremmin naisten kuin muiden tässä arvojen pudotuspelissä toimeentulostaan kamppailevien ryhmien tulevaisuudelle.

Uusliberalistinen tasa-arvojärjestelmä – vaihtotalouden huipentuma ja käänteisen tasa-arvon tulevaisuus

Uusliberalismia voidaan pitää miestapaisten arvojen, maailmankuvan ja hyötyrationalismin huipentumana. Suomen uudessa ”(epä)tasa-arvojärjestelmässä” julkisen sektorin hoivatyön supistamisen syyt verhotaan syyllistävällä puheella kansalaisten tarpeesta ottaa enemmän vastuuta elämästään. Harvemmin peräänkuulutetaan kuntien säästöjen avulla vaurastuvien suuryritysten yhteiskuntavastuuta, niiden ekososiaalisesti kestävämmän toiminnan julkista hintaa. Jaan monien tutkijoiden näkemyksen siitä, että uusliberalismi edustaa vallan ja yhteisvarantojen historiallisesti merkittävää uusjakoa (Bruun et al., 2009). Hyvinvointivaltion lahjatalouteen—solidaarisuuteen ja yhteisriippuvaisuuteen liittyvät juonteet—on nyt kuitenkin korvattu yksilön oikeuksia ja vapauksia painottavalla eetoksella, jossa kaikilla kuvitellaan olevan samat mahdollisuudet huolehtia itse itsestään. Tulevaisuutta rakennetaan kuitenkin sukupuolisokeasti, tiedostamatta, sitä, minkä Eräsaari tekee näkyväksi: ”Tälle imaginaariselle kohderyhmälle[valinnanvapaudesta nauttivalle ostovoimaisten joukolla, lähinnä miehille] on tyypillistä

valistunut asiakkuus ja täydellinen informaatio. Se hankkii ruokansa sieltä, mistä parhaimman menun saa edullisimpaan hintaan” (2010).

Sosiaalisten siteiden purkaminen on uusliberalismin teho- ja tuottavuusvimman moottori. Uusliberalistiselle vaihtotaloudelle naiset muodostavat kumppanuuteen perustuvan tasa-arvojärjestelmän sijaan taloussuhdanteiden puskuri-, jousto-, reservi- ja pätkätyö-luokan, jossa luokka-asetella ja muilla lisätekiöillä on valinnan vapautta heikentäviä vaikutuksia (Julkunen, 2010; Helne & Laatu, 2006; Suoranta, 2009). Tulevaisuuden sukupuoli, sukupuolten tulevaisuus ei tule sisältämään hyvien vapauksien tasa-arvojärjestelmää, jos länsimainen naishoivan ja miestalouden jännite ja segregoitunut, epäsymmetrinen työnjako ja vanhemmuuden sosiaalisten riskien ja kulujen kasaaminen äideille voimistuvat. Sama hierarkkinen luonnonherruuden asenne tuhoaa luonnonvaramme lyhyen tähtäimen tuottavuuden nimissä.

Muuttuvaa länsimaista sukupuolten suhteita määrittelevää järjestystä voisi hyvin kuvata vaihdon sukupuoli- tai tasa-arvojärjestelmäksi, jossa militaristiFutura3_2010.indd 54 27.9.2010 23:50:36 3/10 55 set kurinpidolliset assosiaatiot tekevätkin oikeutta tasa-arvon tulkinnassa tapahtuneille rajuille muutoksille. Uutena kansalaishallinnan muotona, markkinakuri vaikuttaa kaikkiin kansalaisiin keinona tuottaa kuluttajakansalaisuutta (Kantola, 2002). Kurinpitäjärjestelmä –regiimin käsite soveltuu hyvin myös kuvaamaan nykyajan tasa-arvopolitiikan jännitteitä ja ristiriitoja, jotka syventävät entisestään tuloeroja, vähäosaisten valinnanvapautta ja vapautta eriarvoisuudesta. Ne ovat myös johtaneet iso veli- tietoyhteiskunnan kansalaisoikeuksia alasajaviin lakeihin demokratian ja ”turvallisuuden” tarkoitushakuisella uus-tulkinnalla. Joskin tällainen järjestelmä luo uhkia kaikille, rahatalouden ja finanssikeinottelun lisääntymisen myötä uhat kohdistuvat rajuisiin naisiin (Young, 2010; Bakker, 2003). Tulevaisuuden dystopia onkin uusliberalistisen vaihdon arvojen leviäminen ja integroituminen osaksi ”tasa-arvon” retoriikkaa, josta todellinen sukupuolten, kulttuurien ja sukupolvien yhdenvertaisuus on kaukana.

Viimeisten 30 vuoden aikana myös Suomen julkisjohtamisen mallit ja prosessit ovat muuttuneet entistä vahvemmin virkamies- ja eliittivetoiseksi talouspohjaiseksi maailmankuvaksi, jossa aivan uusia ihmiselämän alueita ollaan muokkaamassa tavaraksi ja keinottelun kohteiksi. Taustalla ovat olleet julkisen sektorin tehostamisen ja supistamisen sosiaalipoliittiset ja kaupalliset päämäärät.

Niiden ”hengen” mukaan raha ei niinkään kierrä hyvässä kehässä, vaan palautuu ja kasautuu alkuperäisille rikkaille omistajille moninkertaisena. Sen sijaan, että huolenpidon eetos ylläpitäisi elämää, raha poikii rahaa finanssikriisistä toiseen elämästä vieraantuneen kulutuksellisen kasvuhysterian pullosta karanneena ”henkenä”.

Perinteistä naisten tasa-arvoa edistetään lakeina (joiden täytäntöönpano ei kuitenkaan toteudu), mutta sen päämäärä on saada naisten erilainen osaaminen ennen kaikkea teknologia- ja yritysmaailman käyttöön. Käytännössä tämä merkitsee menestyvien ja naistapaisesta työstä irtautuneiden naisten assimilaatiota maskuloituneen vallan hierarkioihin, jolloin tasa-arvoa on kyseenalaisesti (eliitti)miesten maailman arvojen ja käytäntöjen omaksuminen. Tasa-arvo on pelkkä välinearvo rajatun globaalin ryhmän kilpailukyvyyn edistämiseksi. EU:n korporatiivinen tasa-arvojärjestelmä merkitsee rauhan- ja ihmisoikeusliikkeille tärkeiden käsitteiden kuten ”vapaus” ja ”tasa-arvo” haltuunottoa ja valjastamista päinvastaiselle merkitykselle. Mitä vahvempi, vauraampi ja vaikutusvaltaisempi kokonaisuus (pankki, sukupuoli, yritys, yliopisto), sitä enemmän sille suunnataan valtion ja kunnan verorahoja. Tätä puolustetaan vahvempien, parempien ja ahkerampien (lähinnä hyvinvoivien miesten) ”oikeuksilla” työnsä hedelmiin. Uusliberalismissa ei juuri huomioida, kenen olkapäillä ja taustatyöllä nämä hedelmät on tuotettu. Heidi Liehu tiivistää oivallisesti naistapaisen hoivan ja miesvaltaisen talouden segregaatian: ”Hoivaamisentarve ja kova vallankäyttö ovat miehisen vallan maailmassa vastakkaiset ulottuvuudet, sillä tuon kovan vallankäytön miehinen maailma kohoaa juuri naisen hoivatyön perustalle ja hoivaamisentarve naisessa sen sijaan on syntynyt juuri samaistumisen tunteiden pohjalta. Nuo samaistumisen tunteet puolestaan voivat sulkea ulkopuolelleen oman omistuksen kartuttamisen halun. Äidinvalta ja isänvalta ovat patriarkaatissa näin pohjattomasti eriytyneet ... ” (Liehu, 1998, 47).

Miesehtoinen herruus-talous saattaa nykytrendin voimistuessa todellakin kohota yhä röyhkeämmin nais- ja maahanmuuttajatyön olkapäille. Karl Polanyi pelkäsi, että tulevaisuuden riskinä on vapauden idean

surkastuminen silkaksi vapaan yrittäjätyön edistäjäksi, joka tarkoittaa "täyttää vapautta niille, jotka eivät enää tarvitse lisää tuloja, ja vapauden murusia kansalle, joka turhaan yrittää hyödyntää demokraattisia oikeuksiaan suojautuakseen omistajan valtaa vastaan" (Harvey, 2008, 47).

Tässä tulevaisuuskuvassa uhkana onkin juuri se, että uusliberalismin tavoiteohjelma saavuttaa päämääränsä, hyvät vapaudet heikentyvät tavallisen kansan kohdalla, mutta yhtiövalta keskittyy ja palauttaa "torpparilaitoksen" sen päivitettyissä muodoissa. Monien mielestä näin on jo tapahtunut (Siltala, 2004). Tämän voi tulkita kaikkina niinä vapaan tahdon ja valintojen riiston ilmiönä ja riippuvaisuuden muotoina, joihin talonpojat, orjat, naiset, maahanmuuttajat ja muut neuvotteluvoimaltaan heikot ryhmät ovat historiassa joutuneet alistumaan.

Lopuksi: Lahjatalouden sukupuolijärjestelmä ja ekososiaalisesti kestävämmän tulevaisuuden mahdollisuus

"Hyvien" vapauksien tulevaisuudessa näen koko "naisten hoiva/miesten talous-" jaon murenemisen ja sukupuolten horisontaalisen ja vertikaalisen segregaation korvautumisen uudella työjaolla ja ihmismäärillä; se olisi pikemminkin äidinvaltaisten yhteistöjen homo donans (Vaughan, 2006), Minangkabau, äidillinen ihminen (Sanday Reeves, 1998), tai universaali hoivakansalainen (Fraser 1999). Elämä maapallolla tuhoutuu, jos tulevaisuuden käsikirjoitusta kirjoittaa edelleen lahjataloutta vähättelevä tai siitä hyödyn kiskova homo economicus, kaiken rahassa mittaava kilpailuhenkinen ihmisyyden ruumiillistuma. Kilpajuoksu pohjalle on lopultakin käännettävä kohtuutaloudeksi, lopputuloksen tasa-arvoksi, tulevien sukupolvien oikeudet huomioivaksi lahjatalous- pohjaiseksi hyvinvointiregimiksi. Ei ole kyse utopiasta, sillä maailmassa löytyy lukuisia yhteiskuntia, joiden sukupuolijärjestelmä ei tuota eriarvoisuutta ja hierarkioita, tai joissa (mies)sukupuoli ei ainakaan ensisijaisesti määritä valtasuhteita ja yhteiskuntasopimusta (ks. www.gift-economy.com). Näistä huolestuttavista trendeistä huolimatta jo nyt on nähtävissä uudenlaisen vertaistalouden alkurihmastoja nimenomaan nuorten miesten parissa. Hakkerietiikka, vertaistalousverkostot, Linuksen, avoimen lähdekoodin käytännöt ja monenlaiset sosiaalisuuden ja talouden raja-, väli- ja sekamuodot (uudet "commonsit") kielivät perinteiset sukupuoliroolit ylittävistä tulevaisuudentrendeistä. Lisääntynyt ilmastokaaos ja ennakoitua ruoka-, vesi- ja tulvakiirit saattavatkin kääntää yleisen arvoilmapiirin takaisin konkreettisen yhteisöllisyyden ja resurssien jakamisen suuntaan. Itsestään se ei tapahdu, mutta historiassa on ollut aina havaittavissa suhdannevaihteluja ja kriisien syventyessä arvojen korjausliikkeitä. Mielestäni lahjatalouden rihmastoja versoaa yhä vahvemmin jo pakon sanelemana (ks. esim. www.degrowth.com). Kun eriarvoisuus syvenee ja vaihtotalouden ahneus kasvaa, lahjatalous mm. köyhien toisiinsa kohdistuvana auttamisena, kohtuutaloutena, hitaamman elintavan ja talouskasvun eetosena voimistuu. Tämä on samalla paradoksi, jonka ei tule kuitenkaan johtaa sen hyväksymiseen, että sosiaaliturva korvataan "yhtiösosialismilla," delegoimalla huolenpityä naisten palkattomaksi velvollisuudeksi ja korvaamalla sosiaaliturva diakonialla ja kääntämällä julkisten tukien suunta suuryritysten voitoiksi. Omaishoitoyhteiskuntaa ei voida myöskään yhdistää eläkeiän pidentämiseen. Tulevaisuuden haaste onkin varmistaa, etteivät yhteisvaurauden jakamisen lupaavat verkostot, nettiyhteisöt ja vertaistalouden järjestöt jälleen unohda niiden taustatyötä, joiden näkymätön arjen panos vapauttaa nuoret miehet—ja naiset—pohtimaan Futura3_2010.indd 56 27.9.2010 23:50:37 3/10 57 uusia uljaita lahjatalouksia. Joskin feministinen sosiaalipolitiikka on tehnyt ansiokasta työtä erilaisten tasa-arvon puutelistojen esiinnostamiseksi, painopisteen yleinen siirtyminen naistutkimuksesta gender- ja eurosentrisen seksuaalisuuden tutkimukseen ei ole mielestäni omiaan ainakaan vahvistamaan lahjatalouden hoiva- ja vastuurationaalista eetosta. Naistapaisuutta kammotaan ja assosioidaan alempiarvoiseksi leimaantumiseen. Tasa-arvotyöstä on myös muovautumassa konsulttivetoista yksityisyrittäjyyttä, jota en vastusta muutoin kun ilmiönä, jossa matalapalkkaisten, vähäosaisimpien naisten puolustaminen hautautuu konsulttifeministien uraputkeen. Ns. pervoon eli queer- tutkimukseen koskien erilaisia marginalisoituja seksuaalisuuksia liittyy merkittäviä hallitsevien sukupuoli-normien uudelleenmäärittelyjä. Queer-teoria yhdistelee lesbo- ja homotutkimusta erityisesti feministiseen sukupuolen tutkimukseen ja yhdistää tähän mm. vallan analyysia ja psykoanalyttista teoriaa. On kyse tutkimuksesta, joka kiinnittää huomion vallitsevan sukupuolijärjestelmän keinotekoisuuteen, ja joka myös ottaa poliittisesti kantaa mm. homoliittoihin sekä homojen ja lesbojen adoptio-oikeuksiin. Tarvitaan kuitenkin laajempaa feminististä mobilisaatiota ratkaisemaan naisten hoiva, miesten talous- jako, joka liittyy heteronormatiivisuuteen, muttei murene vain seksuaalisella vallankumouksella. Jokin ryhmä tuntuu aina valikoituvan rahalle alisteiseen hoiva-positioon, joten tärkeim-

pänä näen sellaisen muutosprosessin, jossa nimenomaan hoiva nostetaan yhteiskunnan ydinarvoksi, lahjajenkisen maailmankuvan keskiöön.

Sentimentaalinen patriarkaallinen äitimisen idealisointi on estänyt osaa feministeistä arvostamasta äidinroolia, johon on kuitenkin olemassa myös feministinen näkökulma; sen mukaan on edistettävä naisten kansalaisuuden mallia, jossa äitiys on samalla tavoin yksi naisen ihmisyyden ulottuvuuksista kuin isyys miehillä sen sijaan että se määrittäisi ja luonnollistaisi hoivan naisen ainoaksi rooliksi. Julkunen esittää (2010) ajankohtaisen synteisin feminismisuuntausten sisäisistä jännitteistä: ”Itsen toteuttaminen, psykologinen kasvu sekä omien lahjojen ja kykyjen käyttö on osa yksilöllistyneen ja demokratisoituneen yhteiskunnan ja valmentajavaltion – tai foucaultlaisittan liberaalin hallinnan – perusideologiaa” (Julkunen, 2010, 285). Yhdyn Julkusen huoleen, että itsensä toteuttaminen ilman sukupuolen asettamia rajoituksia sopii täydellisesti uusliberaalin ajan yksilöllisyyden ja vapauden illuusioihin. Hän palauttaa mieliin Nancy Fraserin esittämät sukupuolisen oikeudenmukaisuuden kriteerit, jolla kehoitetaan kiinnittämään huomiota köyhyyteen, erityiseen haavoittuvuuteen, taloudelliseen riippuvuuteen, marginalisointiin, miesnormisuuteen sekä tulojen, vapaa-ajan ja kunnioituksen tasa-arvoon miesten ja naisten kesken. Julkunen painottaa, että nämä edellyttävät jotain aivan muuta kuin itsensä toteuttamista sukupuolen tai muista rajoista piittaamatta (Julkunen, 2010, 285). Miksemme siis nostaisi naistapaista ja alkuperäiskansoille leimallisempaa lahjataloutta arvoonsa niiden moderneissa muodoissa gender-neutraalien normien sijaan? Onhan muistettava, että kaikki neutraaliksi merkitty palautuu miesnormiin, jolloin ”naissfääriin” halpahinnoittelu ja halventaminen jatkuvat. Koska hoivaa ei voida integroida nykyiseen talousmalliin ilman, että sen henki tuhoutuu, talous ja sen miestapaiset arvot tulee integroida hoivan logiikkaan, jotta lahjan henki palautuisi siihen. Miksemme omaksuisi lahjatalouden harjoittajien parhaat ekososiaaliset käytännöt? Muutoin edessä on orwellimainen välinpitämättömyyden dystopia, Futura3_2010.indd 57 27.9.2010 23:50:38 3/10 58 jossa pidetään väliä, välimatkaa toisiin, ja torjutaan tunteet oman kilpailukyvyn tai militaristisen panssaroituneen minuuden nimissä? Jossa naisetkin lopulta korvataan reproduktiivisella teknologialla, teknokehduilla ja sukupuolettoman sukupuolen vuokratokohduilla ja ostosiittiöillä.

Miten estää, ettei huolenpidon rippeitä aidata sydänjuuriaan myöten, kuten nyt aidataan yhteisesti tuotettua kulttuuria ja tietoa yksityisomaisuudeksi—”innovaatioiksi”? Hyvien vapauksien tulevaisuudessa ekokriisit ja eriarvoisuudesta juontava vaihtoehtomuus pakottavat miettimään uudenlaisia selviytymiskeinoja ja yhteisöllisyyden muotoja ilman, että hoiva delegoidaan yhä ”alemmaksi” maahanmuuttajien matalapalkkatyöksi. Tulevaisuuden voisikin kilpailuttaa vaihtamalla sen vetureita; Vaughanin mukaan positiivisin muutos tapahtuukin alkuperäiskansojen naisten ottaessa ohjat, ja jakaessa ekologista tasapainon ja solidaarisuuden tietoaan ylitse teknologisoituneille ja vieraantuneille länsimaisille päättäjille.

Lahjatalous perustuu irokeeseilla (Mann, 2000) havaintoihin ja perinnetietoon verkottuneista, kaikkien olentojen välisistä kunnioituksen ja kumppanuuden suhteista. Hyvän ekososiaalisen elonkehän arvomaailmaan kuuluu luonnon omien prosessien ja eläinten itseisarvon kunnioitus. Luonnon ja ihmisen keskinäisriippuvaisuuden palauttaminen mielen ja luonnon, materian ja hengen erottamisen sijaan ei siis merkitse paluuta matrilineaaristen arkaisten elämäntalouksien eetokseen, arvoihin ja käytäntöihin, sillä näitä on löydettävissä moderneissa matriarkaateissa Intiassa, Koreassa, Sumatralla, Kiinassa jne. (Societies of Peace, 2009). Väkivallaton ja kollektiivisesti eheyttävä yhteiskunnallinen elämäntapa on välttämätön tulevaisuuden visio mielenterveyden ja luonnon elvyttävyyden ja uusiutumiskyvyn säilyttämiseksi ja palauttamiseksi luonnonherruuden sijaan. Se edistää Polanyin ”hyviä vapauksia”, ja sallii yksilölliset erot ja onnen tavoittelun, yrittämisen ja menestymisen, mutta takaa reilut pelisäännöt ja solidaarisuuden joka ei olisikaan vain veronmaksajien ”solidaarisuutta” finanssikriisin kaatamia pankkeja kohtaan. Lopetan toiveikkaassa hengessä Lewis Hyden kuvaukseen miten lahjan henki, *hau*, toimii vaihtotalouden riistoarvojen vahvana, yhä vetovoimaisempana vaihtoehtona:

Lahja luo sosiaalisen yhteenkuuluvaisuudentunteen, joka puolestaan luo tunteen, että sen siirtyessä kohteesta toiseen, sen arvo kasvaa: ainakin yhteiskunnallisten siteiden maailmassa kokonaisuus on suurempi kuin sen osien yhteenlaskettu summa. Se saattaa ryhmän jäsenet yhteen, lahjan arvo ja merkitys kasvavat heti sen lähdettyä kiertoa, ja sitten, uskollisen rakastajan tavoin, lahja kasvaa kasvamisestaan kestävyytensä ja vakautensa myötä (Hyde, 1983, 35, kirjoittajan vapaa käänös).

Kirjallisuutta Bakker, Isabella (2003) Neo-liberal Governance and the Reprivatization of Social Reproduction. Social Provisioning and Shifting Gender Orders, in Isabelle Bakker and Stephen Gill (eds.) Power, Production and Social Reproduction. Human In/Security in the Global Political Economy, Basingstoke, Palgrave. 66-82. Bauwens, Michel (2006) The Political Economy of Peer to Peer Production. Post-autistic economics review. 37: 33-34. Bracken, Christopher (1997) The Potlatch papers: A Colonial Case History. Chicago, Chicago University Press. Bruun, Otto, Teppo Eskelinen, Ilkka Kauppinen & Hanna Kuusela (2009) Immateriaalitalous. Kapitalismin uusin muoto. Helsinki, Gaudeamus. Colorado, Pamela (1998) "Bridging Native and Western Science." *Convergence* 21 (2/3): 49-67. Deloria, Vine Jr. (1999) Spirit and Reason. The Vine Deloria Jr. Reader Ed. Barbara Deloria, Kristen Fohner, and Sam Scinta. Golden, co: Fulcrum. Douglas, Mary (1999) Pyyteettömiä lahjoja ei ole. Esipuhe teokseen Mauss, Marcel: Lahja. Vaihdamman muodot ja periaatteet arkaaisissa yhteiskunnissa, 7-23. Suomentaneet Jouko Nurmiainen ja Jyrki Hakapää, Helsinki, Tutkijaliitto. Eräsaari, Leena (2010) Miten tutkia laitoshoittoa? Teoksessa [Pois laitoksista!] Vammaiset jahoivan politiikka. Toim. Antti Teittinen, Helsinki, Gaudeamus, 199-214. Eräsaari, Leena (2006) New Public Management on julkisen sektorin vääryyksien isä. Teoksessa Tuula Helne & Markku Laatu (toim.) Vääryyskirja. Kelan tutkimusosasto, Helsinki, 87-102. Eräsaari, Leena (2007) Millainen yhteiskunta on hyvinvointivaltion jälkeen? Teoksessa Heikki Taimio (toim.) Kasvun hedelmät. Työväen Sivustysliitto, Helsinki, 211-225. Fraser, Nancy (1999) Social Justice in the Age of Identity Politics: Redistribution, Recognition, and Participation. Teoksessa Larry Ray & Andrew Sayer (eds.) Culture and Economy After the Cultural Turn. London, Sage. 25-42. Godbout, Jacques T. in collaboration with Alain Caillé (1998) Tr. by Donal Winkler. The World of the Gift. Montreal, McGill-Queen's University Press. Guédon, Marie-Françoise (2008) "Of Big Animals, Women and Shamans in Nabesna Country: A Tale of Assumed Identities," teoksessa Kailo, Kaarina, ed. (2008) *Wo/men and Bears. The Gifts of Nature, Culture and Gender Revisited*. Toronto, Inanna Press. 77-99. Gunn Allen, Paula (1986) The Sacred Hoop. Recovering the Feminine in American Indian Traditions. Boston, Beacon Press. Harvey, David (2008) Uusliberalismin lyhyt historia. Tampere, Vastapaino. Helne, Tuula & Laatu, Markku (2006) Vääryyskirja. Kelan tutkimusosasto, Helsinki. Hyde, Lewis (1983). The Gift. Imagination and the Erotic Life of Property. New York: Vintage Books. Il Dono/The Gift: A Feminist Analysis (2004) Special Issue of *Athanon: Semiotica, Filosofia, Arte, Letteratura* 15 (8). Jokinen, Arto (2000) Panssaroitu maskuliinisuus. Mies, väkivalta ja kulttuuri. Tampere, Tampere University Press. Julkunen, Raija (2010) Sukupuolen järjestykset ja tasa-arvon paradoksit. Vastapaino, Tampere. Kailo, Kaarina, ed. (2008) *Wo/men and Bears. The Gifts of Nature, Culture and Gender Revisited*. Toronto, Inanna Press. Kailo, Kaarina (2007) "Cyber/Ecofeminism." *Encyclopedia of Gender and Information Technology. Exploring the Contributions, challenges, issues, and experiences of women in information technology*. Idea Group Reference. Ed. Eileen M. Trauth, Hershey, the Pennsylvania State University, 172-177. Kailo, Kaarina (2007) Irti talousväkivallasta. Reseptejä solidaariseen hyvinvointiin. Kailo, Jääli. Hakapaino, Helsinki. Kailo, Kaarina (2004a) "Giving Back to the Gift Paradigm—Another Worldview is Possible." Special Issue of *Athanon. Semiotica, Filosofia, Arte, Letteratura* 15 (8). Il Dono, The Gift. A Feminist Analysis. (in Italian and English). Ed. Genevieve Vaughan: 39-69. Kailo, Kaarina (2004b) "Vaihtotalouden ja hoivaetoksen rajapinnoilla. Globalisaation sukupuolivaikutukset ja naisliikkeen vastarinta." Tasa-arvon haasteita lokaalini ja globaalini rajapinnoilla. Toim. Kaarina Kailo, Vappu Sunnari & Heli Vuori. Oulu, Oulun yliopistopaino. 163-185. Kantola, Anu (2002) Markkinakuri ja managerivalta. Helsinki, Loki-Kirjat. Kari, Matti, Kattelus, Mervi & Saari, Juho (2008) Sosiaalinen Eurooppa murroksessa – Euroopan unionin sosiaali- ja terveyspolitiikka. Helsinki, Eurooppatiedotus. Kelley, Caffyn (Eds) (1992). Give Back. First Nations Perspectives on Cultural Practice. North Vancouver, Gallerie Publications. Kuokkanen, Rauna (2007) Reshaping the University: Responsibility, Indigenous Epistemes, and the Logic of the Gift. Vancouver, University of British Columbia Press. Liehu, Heidi (1998) Perhoston valtakunta. Manifesti viimeisestä tulevaisuudesta. Helsinki, Sphinx. Mann, Barbara. (2000) Iroquoian Women, the Gantowisas. New York, Lang. Mauss, Marcel (1999) [1923] Lahja. Vaihdamman muodot ja periaatteet arkaaisissa yhteiskunnissa. Suomentaneet Jouko Nurmiainen ja Jyrki Hakapää. Helsinki, Tutkijaliitto. *Midnight Sun*. 1988. "Sex/Gender Systems in Native North America." *Living the Spirit: A Gay American Anthology*. Coordinating Ed. Will Roscoe. New York, St. Martin's Press. 16-23. Patomäki, Heikki (2007) Uusliberalismi Suomessa. Lyhyt historia ja tulevaisuuden vaihtoehdot. Helsinki, WSOY. Polanyi, Karl (2009, alkuteos 1944) Suuri murros. Aikakautemme poliittiset ja taloudelliset juuret. Tampere, Vastapaino. Pyyhäinen, Olli (2005). Lahjan sosiologia—George Simmel ja Marcel Mauss. Timo Toivonen, Leena Haanpää, Taru Virtanen, toim. Kansallinen, eurooppalainen, globaali. Taloussosiologian tutkimusseminaarit 2004. Turun kauppakorkeakoulun julkaisuja. 2:2005. 133-159. Roos, J.P. (2001) "Pekka Himanen: Hakkerietikka ja informaatioajan henki". Kirja-arviointi. Yhteiskuntapolitiikka. Ruym, Ulla. (2008) "A Conversation about women and bears." Ulla Ryum and Kaarina Kailo. Kailo, Kaarina, ed. (2008) *Wo/men and Bears. The Gifts of Nature, Culture and Gender Revisited*. Toronto, Inanna Press. 75-77. Sahlins, Marshall D. 1972. *Stone Age Economics*. Chicago: Aldine. Sanday, Peggy Reeves (1998) "Matriarchy as a Socio-Cultural Form. An Old Debate in New Form." Paper presented at the 16th Congress of the Indo-Pacific Association, Melaka, Malaysia, July 1-7. Online < <http://www.sas.edu/~psanday/matri.html> >. Seppänen, Esko. Hullun rahan tauti. Kapitalismin musta syksy. Helsinki: Tammi. Siikala, Jukka (2006) Lahjan henki. Duodecim. Artikkelin numero duo96171 (096.171). [lainattu internetistä 9.9.2010] Siltala, Juha (2007) Työelämän huonontumisen lyhyt historia. Otava. Societies of Peace. Past, Present and Future (2009). Ed. Göttner-Abendroth, Heide. Toronto: Inanna Press. Websites: www.goettner-abendroth.de, www.hagia.de. Suoranta, Anu (2009). Halvennettu työ. Väitöskirja. Tampere, Vastapaino. Trask, Mililani (2007) "Indigenous Women and Traditional Knowledge: Reciprocity is the Way of Balance." *Women and the Gift Economy: A Radically Different Worldview is Possible*. Ed. Genevieve Vaughan. Toronto, Inanna Press. 293-301. Trotter, Christopher G. The Gender of the Bear. Bear Symbolism and the Third Sex among the Inuit, Kailo, Kaarina, ed. (2008) *Wo/men and Bears. The Gifts of Nature, Culture and Gender Revisited*. Toronto, Inanna Press. 273-291. Tutkimusparvi. (2010) Itseorganisoituva joukko tutkijoita. "Vertaistuotanto." [Lainattu 7.9.2010] Vaughan, Genevieve, ed. (2007) *Women and the Gift Economy: A Radically Different Worldview is Possible*. Toronto: Inanna Press. Vaughan, Genevieve (1997) For-Giving. A Feminist Criticism of Exchange. Foreword by Robin Morgan. Texas, Plainview Press. Vaughan, Genevieve [2006] "Epistemology and Gender: Knowledge as Gratitude." *Homo Donans*. Online: www.gift-economy.com. Wacoquaakmik (2008) The Warrior Way and the Bear: A Personal Narrative. in Kailo, Kaarina, ed. *Wo/men and Bears. The Gifts of Nature, Culture, Gender Revisited*. Toronto, Inanna Press. 291-303. Wichterich, Christa (2002) Globalisoitu nainen. Raportteja epätasa-arvon tulevaisuudesta. Like, Helsinki. Women and the Gift Economy: A Radically Different Worldview is Possible. Ed. G. Vaughan. Toronto: Inanna Press. WWW.Degrowth.com/WWW.gift-economy.com Young, Brigitte. (2010) Sukupuolinäkökulma rahan, rahoituksen ja subprime-asuntoluttokriisiin. Omistus. Peruste. Vasemmistofoorumi. Helsinki, Hakapaino, 112-138.

Viitteet

¹ Vaihtotalouteen sisältyy siihenkin sosiaalisten siteiden luomista taloudellisten intressien lisäarvona, vaikka vaihto onkin kehittynyt kilpailun ja ensisijaisesti oman taloudellisen edun priorisoinnin suuntaan. Lahjatalouden henki heijastuu mm. torikaupassa tai tinkimiskulttuurissa, jossa sosiaalinen kanssakäyminen on usein yhtä tärkeätä kuin myydystä tuotteesta saatu hinta.

² Sukupuoli- ja etnosensitiivisen lahjatalouden pioneeriteos on Vaughanin (2007) toimittama *Woman and the Gift Economy* sekä Göttner-Abendrothin toimittama *Societies of Peace* (2009). Saamelaisen lahjataloudesta ks. mm. Kuokkanen 2007.

³ Olen itse tehnyt kenttätöitä cree-, mohawk- ja montagnais- intiaanien parissa Kanadassa 1984-1999 vierailen useilla reservaateilla ja johtaen intiaaniopiskelijoille saamallani tutkimusrahalla rahoitettua projektia. Olen nähnyt lahjatalouden ja matrilineaarisen kulttuurin jäänteitä varsinkin cree-yhteisössä St. James alueella, johon tutustuin yhdeksän vuoden ajan.

⁴ Havaitsin itse asuessani cree-intiaanien parissa Montrealissa ja St. James alueella Kanadassa Jukka Siikalan (2006) kuvaamat ilmiöt: ”lahjojen vaihto on myös välittömiä osapuolia laajempi tapahtuma. Tyypillisiä ryhmiä koskevia lahjojenvaihtotilanteita ovat elämän kausirituaalit, kuten syntymään liittyvät, ikäkausirituaalit, häät ja hautajaiset”.

⁵ Olen viitannut tässä kirjoituksessa joihinkin tutkimuksiin, joissa kuvataan lahjataloutta tänäkin päivänä harrastavia kulttuureja. Aihetta käsitteleviä konferensseja on järjestetty neljä ja olemme julkaisseet useita aihetta käsitteleviä kirjoja, filmejä ja videoita. Ne voi ottaa opetuskäyttöön ja niitä voi lukea nettisivuiltamme www.gift-economy.com.

⁶ Suomen kielen seksuaaliset konnotaatiot kielivät myös siitä, kuinka tässä ”roolijaossa” on julkilausuttuja ja piiloisia seksuaalisia tasoja. Onko antaa-sanan seksuaalinen pohjavire sekin miesvallan kasvun ja naisreviiriin kohdistuvan halveksunnan myötä kehittynyttä lahjatalous-huorittelua? On kuitenkin huomattava, että osana paikannettuja, historiallisesti muuttuvia sukupuoli-järjestelmiä tällaiset jaottelut ovat yleisempiä ydinperhe-järjestelyissä kuin esimerkiksi matrilineaalisissa laajennetuissa perheyhteisöissä. Niissä myös pojat samaistuvat ihmisen normina äidilliseen ihmisyyden malliin (Mann, 2006; Sanday Reeves, 1998).

Futura3_2010.indd 60 27.9.2010 23:50:39